

Sygn. akt I ACa 490/18

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 października 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Dariusz Małkiński
Sędziowie	:	SA Magdalena Natalia Pankowicz SA Elżbieta Borowska (spr.)
Protokolant	:	Anna Bogusławska

po rozpoznaniu w dniu 25 października 2018 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **K. S. i M. S.**

przeciwko(...) **w W.**

o zapłatę i rentę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży

z dnia 15 maja 2018 r. sygn. akt I C 665/17

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- 1. w punkcie I i III w ten sposób, że zasądza od pozwanego (...) w W. na rzecz powódki K. S. kwotę 40.000 (czterdzieści tysięcy) złotych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 13.03.2017 r. i oddala powództwo w pozostałym zakresie,**
- 2. w punkcie II i III w ten sposób, że zasądza od pozwanego (...) w W. na rzecz powoda M. S. kwotę 40.000 (czterdzieści tysięcy) złotych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 13.03.2017 r. i oddala powództwo w pozostałym zakresie;**
- 3. zasądza na rzecz pozwanego od każdego z powodów po 639 złotych tytułem zwrotu części kosztów procesu;**

II. oddala apelację powodów w całości, zaś apelację pozwanego w pozostałym zakresie;

III. zasądza od powodów na rzecz pozwanego po 1.000 złotych tytułem zwrotu części kosztów instancji odwoławczej, odstępując od obciążania powodów tymi kosztami w pozostałym zakresie.

D. M. N. E. B.

UZASADNIENIE

Małoletni powodowie K. S. i M. S., reprezentowani przez swego przedstawiciela ustawowego – ojca A. S. (1), wnosili o zasądzenie od pozwanego (...) w W. w związku ze śmiercią swojej matki w wypadku komunikacyjnym mającym miejsce w dniu (...) tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej następujących kwot: po 120.000 zł zadośćuczynienia oraz po 30.000 zł odszkodowania wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 13 marca 2017 r. do dnia zapłaty. Wnosili również o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kwot po 500 zł tytułem renty wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, a także kosztów procesu.

Pozwany (...) w W. wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów procesu. Wskazał, że wypłacone uprzednio powodom kwoty kompensują doznaną przez nich szkodę. Dochodzone natomiast obecnie sumy pieniężne są rażąco wygórowane.

Wyrokiem z dnia 15 maja 2018 r. Sąd Okręgowy w Łomży zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów tytułem zadośćuczynienia kwoty po 70.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 13 lipca 2017 r. do dnia zapłaty oraz kwoty po 5.943,80 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w pozostałym zakresie powództwo oddalił. Zasądził także od powodów na rzecz pozwanego kwoty po 2.974,70 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Powyższe orzeczenie zostało oparte na następujących ustaleniach faktycznych i ocenie prawnej.

W dniu (...) w godzinach wieczornych około godziny (...) matka małoletnich A. S. (2) przechodząc przez oznakowane przejście dla pieszych w Ł. została potrącona przez samochód osobowy. W wyniku obrażeń, których doznała, poniosła śmierć na miejscu.

Sprawca tego zdarzenia J. P. został skazany prawomocnym wyrokiem karnym przez Sąd Rejonowy w Łomży wyrokiem z dnia 8 grudnia 2017 r. wydanym w sprawie II K 197/17 na karę jednego roku i sześciu miesięcy pozbawienia wolności. Orzeczono również środek karny w postaci zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych i zadośćuczynienie na rzecz A. S. (3), czyli męża poszkodowanej, i jej matki L. L. w kwocie po 5.000 zł.

A. S. (2) w chwili zdarzenia miała 35 lat, wykształcenie ekonomiczne, przebywała w Ł. od września 2016 r., łączyła ją umowa o pracę zawarta z pracodawcą – firmą, która świadczyła usługi w zakresie pośrednictwa pracy. Wcześniej przebywała w Polsce okresowo od 2015 r. przez okresy, na które obowiązywała wiza. Pracowała wówczas w Ś., w K. i w W.. Przed zdarzeniem i przed podjęciem pracy w Polsce pracowała zaś w K. jako programista, jak również pomagała mężowi w prowadzonej przez niego działalności gospodarczej. Zarabiała w granicach 1.200 zł netto. Jednocześnie jej mąż A. S. (4) w okresie jej pobytu w Ł. przekazywał jej pieniądze na utrzymanie i były to kwoty od 300 nawet do 500 dolarów, wysyłał je raz na 2 tygodnie, ponieważ jego sytuacja materialna na to pozwalała.

Pismem z dnia 16 czerwca 2016 r. A. S. (5) wystąpiła do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wizę, wskazując że ma wolę objęcia tym wnioskami swoich dzieci. Pismo to otrzymało bieg, ale z uwagi na śmierć wnioskodawczyni przed podjęciem decyzji postępowanie umorzono.

W związku z zamiarem przeniesienia się do Polski, zorganizowania tutaj centrum życiowego od września 2016 r. razem z matką w (...) przebywała małoletnia K. S., która w Ł. podjęła naukę w (...) na ulicy (...). Mieszkała z matką w mieszkaniu służbowym, które było matce przydzielone i tu funkcjonowała, miała zamiar ukończyć szkołę i podjąć następnie studia w Polsce na kierunku anglistyki.

Syn stron w okresie pobytu matki w Polsce pozostał z ojcem, był na jego całkowitym utrzymaniu. Tam uczył się, osiągał dobre wyniki, poza tym podejmował naukę gry, uczył się gry na akordeonie, chodził do szkoły muzycznej, jak również uczestniczył w zajęciach sportowych, miał załatwione lekcje nauki języka polskiego.

Na skutek śmierci matki dzieci przeżyły szok psychiczny, były smutne, zamknięte w sobie, nie chciały się z nikim kontaktować, płakały. Do chwili obecnej nie są gotowe na chodzenie na cmentarz do matki, długo nie wymawiały nawet słowa matki, nie można było rozmawiać na temat matki, było czuć napięcie i dzieci chodziły do psychologa, najpierw 2 razy w tygodniu przez 8 miesięcy, a następnie w miarę potrzeby. Psycholog stwierdził u nich ostrą depresję i ostry stan traumy po śmierci matki. Dodatkowo małoletnia K. na skutek śmierci matki została pozbawiona opiekuna prawnego w czasie pobytu w Polsce i musiała wrócić na Ukrainę. Dzieci nie otrzymały od pracodawcy żadnego odszkodowania.

Po ustaleniu takiego stanu faktycznego oraz faktu, że pozwany wypłacił dobrowolnie na rzecz małoletnich powodów tytułem zadośćuczynienia każdemu z nich kwoty po 30.000 zł na skutek zgłoszenia, które miało miejsce w lutym 2016 r. oraz po 20.000 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się ich sytuacji rodzinnej i odmówił wypłaty żądanej renty, na podstawie zebranych w sprawie dowodów Sąd Okręgowy uznał, że uzasadnione jest roszczenie małoletnich powodów w części dotyczącej należnego im zadośćuczynienia.

Zdaniem Sądu zadośćuczynienie wypłacone dotychczas przez pozwaną powodom jest zbyt niskie, nie rekompensuje powodom szkody i krzywdy niematerialnej w postaci matki i w żaden sposób nie spełnia swojej funkcji kompensacyjnej. Sąd zauważył, że małoletnia K. do końca pozostawała pod pieczę matki, oboje powodowie natomiast byli w kręgu jej zainteresowań i pod jej troską. Wprawdzie K. przez krótki czas mieszkała z matką, natomiast małoletni pozostał z ojcem, niemniej jednak matka przywiązywała szczególną wagę do edukacji dzieci, planowała z wyprzedzeniem ich dalszą przyszłość, również co do kierunku edukacji, w tym celu najpierw sama poszukiwała miejsca do życia dla rodziny, a następnie od września 2016 r. przyjechała do Ł. razem z córką, miała plany jej edukacji w Ł. i następnie kształcenia się na studiach w Polsce, i takie same plany miała w stosunku do małoletniego syna. Te plany zmarłej matki powodów były więc na tyle konkretne, że dzieci miały realne perspektywy zamieszkania w Polsce. Nadto ojciec prowadził dobrze prosperującą działalność gospodarczą, przez co małoletni żyli na wysokim poziomie.

Wobec powyższego Sąd uznał za zasadne roszczenie powodów o wypłacenie im dalszego w stosunku do spełnionego już przez ubezpieczyciela zadośćuczynienia na podstawie artykułu 446 § 4 k.c. Przyjął tym samym, że kwotą odpowiedniego zadośćuczynienia dla każdego z małoletnich powodów łącznie będzie zadośćuczynienie na poziomie 100.000 zł na rzecz każdego z nich. Sąd ustalając taką kwotę, jako wyjściową, uwzględnił charakter więzi łączącej dzieci z matką, ich wiek, warunki, w jakich żyły i wychowywały się, plany zamieszkania w Polsce, ujemne skutki w sferze psychicznej, negatywne emocje i przeżycia, jakie im towarzyszyły. Dzieci nagle zostały pozbawione matki, perspektyw. I dokonując takiej oceny Sąd uznał, że skoro zostało wypłacone już małoletnim zadośćuczynienie w kwocie po 30.000 zł, do uzupełnienia należnego i odpowiedniego zadośćuczynienia uzasadnione było zasądzenie na rzecz małoletnich dodatkowo jeszcze kwot po 70.000 zł, jako należnego im zadośćuczynienia z tytułu śmierci matki.

Jednocześnie Sąd nie podzielił stanowiska strony pozwanej, że odpowiednim zadośćuczynieniem byłaby kwota po 30.000 zł tylko i wyłącznie z uwagi na fakt, że małoletni żyją i mieszkają na Ukrainie, gdzie są tam znacznie niższe wynagrodzenia, że poziom życia społeczeństwa jest niższy. Wskazał, że dzieci zostały pozbawione perspektywy wyjazdu za granicę, wyjazdu do Polski, gdzie miały znacznie większe możliwości i w tym stwierdzonym stanie faktycznym nie można rozpatrywać należnego im zadośćuczynienia tylko i wyłącznie przez pryzmat kraju, w którym te dzieci żyją i wychowują się obecnie, i w którym żyły w okresie poprzedzającym śmierć matki.

O odsetkach Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2016 roku oraz przy uwzględnieniu artykułu 14 ust. 1 ustawy z 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

Jeżeli chodzi o pozostałe roszczenia dochodzone przez powodów w zakresie odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej oraz o zasądzenie renty, Sąd Okręgowy uznał, że materiał dowodowy zebrany w sprawie nie dawał podstaw

do uwzględnienia powództwa w tym zakresie. Bezzasadne było również powództwo o zadośćuczynienie powyżej kwot zasądzonych na rzecz małoletnich powodów powyżej kwoty 70.000 zł, co skutkowało oddaleniem powództwa.

Koszty procesu Sąd rozliczył uwzględniając wynik sprawy w stosunku 45 do 55% na podstawie artykułu 98 k.p.c.

Apelacje od tego wyroku wniosły obie strony.

Powodowie w swojej apelacji zaskarżyli wyrok w części oddalającej ich roszczenia o zasądzenie zadośćuczynienia wraz z odsetkami ustawowymi oraz w zakresie kosztów procesu. Zarzucili Sądowi I instancji naruszenie prawa materialnego, tj. art. 446 § 4 k.c. przez błędną wykładnię tego przepisu i w konsekwencji niesłuszne uznanie, że kwota 70.000 zł przyznanego zadośćuczynienia z tytułu doznanej krzywdy jest usprawiedliwiona jej rozmiarami zgodnie z kompensacyjną funkcją zadośćuczynienia, w sytuacji gdy kwota ta jest niewspółmiernie zaniżona i nie stanowi pełnej kompensaty.

W oparciu o ten zarzut wnosili o zmianę wyroku przez zasądzenie od pozwanego na ich rzecz dalszych kwot zadośćuczynienia w wysokości po 50.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 13 lipca 2017 r. Domagali się też zwrotu od pozwanego kosztów postępowania za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Z kolei pozwany ubezpieczyciel, zaskarżając wyrok w części uwzględniającej powództwo, zarzucił mu naruszenie prawa materialnego – art 446 § 4 k.c. przez przyjęcie, że:

1) zasadne jest wzięcie pod uwagę realiów społecznych Ukrainy, jednak jednoczesne skorygowanie tego czynnika poprzez uwzględnienie sytuacji majątkowej powodów i poziomu życia, jakie wiedli przed wypadkiem, co jest wewnętrznie sprzeczne i skutkowało zarządzeniem na rzecz powodów kwot zadośćuczynienia, które w świetle warunków panujących na Ukrainie są kwotami rażąco zawyżonymi w stosunku do doznanej przez powodów krzywdy i co prowadzi do ich bezpodstawnego wzbogacenia;

2) kwoty wypłacone przez pozwanego na rzecz powodów nie są realnie odczuwalne, podczas gdy w świetle realiów ukraińskich i przy uwzględnieniu warunków finansowych tamże panujących są to kwoty pozwalające złagodzić odczuwaną przez powodów krzywdę.

Wskazując na powyższe wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w zaskarżonej części oraz zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów procesu przed Sądem I instancji i Sądem II instancji według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego zasługiwała na częściowe uwzględnienie, natomiast apelacja powodów była niezasadna w całości.

Na wstępie zaznaczyć trzeba, że okoliczności faktyczne niniejszej sprawy były bezsporne. Na żadnym etapie postępowania nie była bowiem kwestionowana przez pozwanego ani zasada odpowiedzialności w odniesieniu do powodów, w szczególności nie stanowiło sporu, że są oni najbliższymi członkami rodziny zmarłej i w związku z tym wskutek jej śmierci doznali krzywdy, ani też okoliczności zdarzenia, w szczególności pozwany nie kwestionował, iż do wypadku, w którym zginęła matka powodów doszło z winy kierującego pojazdem objętym ochroną ubezpieczeniową w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej u pozwanego ubezpieczyciela. Wystarczy więc jedynie wskazać, że Sąd Apelacyjny podziela dokonane przez Sąd I instancji ustalenia i przyjmuje je za własne. Przedmiotem zaskarżenia były natomiast kwestie związane z oceną adekwatności przyznanej powodom kwoty zadośćuczynienia w aspekcie regulacji z art. 446 § 4 k.c.

Sąd Okręgowy przyznając na rzecz powodów na podstawie powyższej regulacji odpowiednie kwoty tytułem zadośćuczynienia za doznaną przez nich krzywdę, słusznie odwołał się do funkcji kompensacyjnej tego świadczenia.

W orzecznictwie sądowym ugruntowane jest bowiem stanowisko uznające zadośćuczynienie za sposób naprawienia szkody niemajątkowej (vide: wyrok SN z dnia 30.01.2004 roku I CK 131/03, OSNC 2005/2/40). Zasadniczą przesłankę określającą jego wysokość stanowi więc stopień natężenia doznanej krzywdy, tj. rodzaj, charakter, długotrwałość, intensywność i nieodwracalność ujemnych doznań psychicznych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2000 r., II CKN 1119/98, niepubl., z dnia 12 października 2000 r., IV CKN 128/00, niepubl., z dnia 12 września 2002 r., IV CKN 1266/00, niepubl., z dnia 29 września 2004 r., II CK 531/03, niepubl., z dnia 30 stycznia 2004 r., I CK 131/03, OSNC 2005, Nr 2, poz. 40, z dnia 28 czerwca 2005 r., I CK 7/05, niepubl., z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 245/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 95, z dnia 14 lutego 2008 r., II CSK 536/07, OSP 2010, Nr 5, poz. 47, z dnia 26 listopada 2009 r., III CSK 62/09, OSNC-ZD 2010, nr C, poz. 80 i z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 244/09, nie publ.). W tym więc kontekście nie powinno budzić wątpliwości, że małoletni powodowie wskutek śmierci matki doznali krzywdy, która wymaga stosownej rekompensaty. Utracili oni bowiem najbliższą sobie osobę, w dodatku w sposób nagły i nieoczekiwany, w tragicznych okolicznościach – w wypadku komunikacyjnym. Ich krzywda niewątpliwie była duża.

Jednocześnie nie można zapominać, że jak słusznie podnosi się w orzecznictwie zadośćuczynienie spełnia swoją funkcję kompensacyjną, jeżeli jest realne, tj. jego wysokość przedstawia dla poszkodowanego odczuwalną ekonomicznie wartość. Co przy tym istotne i co słusznie artykułuje w swojej apelacji pozwany – punktem odniesienia dla takiej oceny powinny być stosunki majątkowe, oraz poziom życia istniejące w kraju miejsca zamieszkania poszkodowanego, w którym koncentrują się jego sprawy życiowe (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 2002 r., V CKN 1114/00, niepubl. i z dnia 29 maja 2008 r., III CSK 78/08, niepubl.). Tymczasem Sąd I instancji – jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku – ten aspekt zadośćuczynienia zbagatelizował. Stwierdził bowiem, że fakt zamieszkiwania przez powodów na Ukrainie w żadnym wypadku nie może przesłaniać należnej i realnej kwoty zadośćuczynienia. Ze stanowiskiem tym nie można się zgodzić. Jest bowiem niewątpliwym, że ta sama nominalna kwota w Polsce i na Ukrainie z uwagi na odmienne uwarunkowania społeczno-ekonomiczne obu krajów stanowi różną wartość ekonomiczną. Wynika to nie tylko z załączonych do akt sprawy dokumentów obrazujących średnią wysokość zarobków na Ukrainie i Polsce, ale również z okoliczności tej sprawy – faktu przyjazdu matki powodów do Polski w celach zarobkowych. W konsekwencji wysokość zadośćuczynienia powinna uwzględniać także stosunki majątkowe, oraz poziom życia istniejące w kraju miejsca zamieszkania powodów.

Z tych względów należało przyjąć, że odpowiednim w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. zadośćuczynieniem za doznaną przez powodów w wyniku śmierci matki krzywdę będzie zadośćuczynienie w kwotach po 70.000 zł, które po pomniejszeniu o wypłacone już przez ubezpieczyciela kwoty 30.000 zł dało sumę 40.000 zł, którą to w ramach zmiany wyroku (art. 386 § 1 k.p.c.) należało zasądzić od pozwanego na rzecz każdego z powodów.

Wbrew jednak sugestiom pozwanego brak było podstaw do dalszego ograniczenia wysokości przyznanego zadośćuczynienia. Trzeba bowiem pamiętać, że zasada umiarkowanej wysokości zadośćuczynienia łącząca tę wysokość z poziomem stopy życiowej społeczeństwa ma uzupełniający charakter w stosunku do kwestii zasadniczych, jakimi są rozmiar szkody niemajątkowej i kompensacyjna rola zadośćuczynienia (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 listopada 2010 r., IV CSK 126/10, LEX nr 402657). Stopa życiowa poszkodowanego nie może wyznaczać wysokości rekompensaty za wyrządzoną mu krzywdę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2010 r., II CSK 94/10, niepubl.). W realiach niniejszej sprawy natomiast – jak wyżej zostało już powiedziane – powodowie w wyniku nagłej i nieoczekiwanej śmierci matki doznali znacznej krzywdy, której nie sposób przeliczyć na jakiegokolwiek środki pieniężne. W wieku dziecięcym na zawsze pozbawieni zostali wsparcia swojej matki, która w chwili śmierci miała niespełna 35 lat.

Wobec powyższego na podstawie art. 385 k.p.c. należało oddalić apelację pozwanego w pozostałej części, zaś apelację powodów w całości.

Konsekwencją zmiany rozstrzygnięcia co do wysokości przyznanego zadośćuczynienia, była korekta orzeczenia o kosztach procesu za pierwszą instancję. Mając na uwadze ustalone w sprawie okoliczności i to, że powodowie ostatecznie ulegli w procesie w około 74% (powodowie dochodzili w pozwie kwot po 156.000 zł, zaś w następstwie

postępowania odwoławczego zasądzone zostały na ich rzecz kwoty po 40.000 zł), należało zastosować art. 100 zd. 1 k.p.c. i odpowiednio zmniejszyć wysokość przedmiotowych kosztów.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono natomiast na podstawie art. 102 k.p.c. Za obciążeniem powodów jedynie w części należnymi pozwanemu kosztami tego postępowania przemawiał wzgląd na ciężką sytuację osobistą powodów oraz ich subiektywne przekonanie o słuszności dochodzonego roszczenia.

D. M. N. E. B.